

Ks. dr Paweł Kiejkowski
Zakład Teologii Dogmatycznej
Wydział Teologiczny
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

AUTOREFERAT

1. Wykształcenie; 2. Działalność dydaktyczno-naukowa i organizacyjna; 3. Dorobek naukowy.

1. Wykształcenie

Urodziłem się dnia 30 stycznia 1968 roku w Inowrocławiu jako syn Tadeusza i Bogusławy z domu Warzecha.

Po ukończeniu Szkoły Podstawowej nr 11 w Inowrocławiu (1974-1982) rozpocząłem naukę w I Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kasprowicza, gdzie w 1986 roku zdałem pomyślnie egzamin maturalny.

Po maturze wstąpiłem do Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie (1986–1992). Dnia 3 marca 1992 roku uzyskałem tytuł magistra teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu.

Święcenia kapłańskie otrzymałem dnia 30 maja 1992 roku, z rąk J.E. Abpa Henryka Józefa Muszyńskiego, Metropolity Gnieźnieńskiego.

Po święceniach kapłańskich podjąłem posługę jako wikariusz w parafii p.w. św. Ap. Piotra i Pawła w Kruszwicy (1992-1996). W latach 1993-1996 rozpocząłem studia licencjackie i doktoranckie na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu w zakresie filozofii. Dnia 11 października 1995 roku otrzymałem dyplom licencjata teologii. Decyzją Arcybiskupa Gnieźnieńskiego Henryka Muszyńskiego w czerwcu 1996 roku zostałem skierowany na studia specjalistyczne z zakresu teologii dogmatycznej w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (następnie przekształconej w Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego). Studia te umożliwiły mi głębsze poznanie nauki Kościoła oraz zdobycie niezbędnego warsztatu do pracy naukowej. W okresie studiów podjąłem także wakacyjne kursy językowe celem pogłębienia znajomości języka angielskiego (Mayfair School of English i Callan School of English w Londynie).

Podczas studiów specjalistycznych zająłem się szczególnie badaniem polskiej teologii systematycznej końca XIX i początku XX wieku. Studia ukończyłem obroną pracy

doktorskiej pt. „*Kapłaństwo w pismach błogosławionego Biskupa Józefa Sebastiana Pelczara (1842-1924). Studium historyczno-dogmatyczne*”. Dyplom doktora nauk teologicznych w zakresie teologii dogmatycznej otrzymałem 30 czerwca 2000 roku.

Przygotowując się do pracy w Katolickim Wyższym Seminarium Duchownym w Petersburgu, odbyłem w 2000 roku intensywny kurs języka rosyjskiego w tamtejszym Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. A. I. Giercena. Ponadto uczestniczyłem w wykładach i ćwiczeniach dwóch edycji Szkoły Wychowawców Seminariorów Duchownych Diecezjalnych i Zakonnych (1998-1999, Sulejówek; 2001-2002 Kraków).

2. Działalność naukowo-dydaktyczna i organizacyjna

Pracę dydaktyczną rozpocząłem 1 października 2000 roku jako wykładowca teologii dogmatycznej w Katolickim Wyższym Seminarium Duchownym w Petersburgu (Federacja Rosyjska). Zajęcia prowadzone były w języku rosyjskim. Wykładałem sakramentologię, eklezjologię i trynitologię. Przygotowałem skrypt z sakramentologii w języku rosyjskim. Jednocześnie pełniłem funkcję prefekta a następnie ojca duchownego kleryków. Prowadziłem popularno-naukowe wykłady dla osób świeckich i zakonnych w tamtejszych ośrodkach duszpasterskich a także rekolekcje dla wspólnot parafialnych i sióstr zakonnych (Petersburg, Moskwa, Pietrozawodzk, Jekaterienburg) oraz alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Karagandzie (Kazachstan). Po powrocie do Polski w październiku 2005 roku rozpocząłem wykłady i ćwiczenia w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym oraz Prymasowskim Instytucie Teologicznym, stanowiących według dawnej nomenklatury Sekcję Gnieźnieńską WT UAM w Poznaniu. Od 1 października 2006 roku jestem adiunktem w Zakładzie Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu. W ramach moich obowiązków prowadziłem zajęcia z eklezjologii także w Seminarium Duchownym Misjonarzy Oblatów w Obrze (2010/2011 i 2011/2012 r.). W minionych latach zawsze wypracowywałem moje obowiązkowe pensum wykładów i ćwiczeń, które wynosi 210 godz. Na przestrzeni tych lat prowadziłem zajęcia z następujących przedmiotów: wstęp do teologii, religiologia, teologia fundamentalna, eklezjologia, sakramentologia, trynitologia, pneumatologia i mariologia, protologia i charytologia, eschatologia a także zajęcia z tutorem oraz wykład monograficzny – wprowadzenie w chrześcijaństwo. Od momentu podjęcia zajęć dydaktycznych prowadziłem także seminarium magisterskie. Do tej pory wypromowałem 10 magistrów.

W ramach działalności dydaktycznej prowadziłem zajęcia dla katechetów oraz księży naszej archidiecezji. Wygłosiłem serię wykładów dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Gnieźnie oraz w Żninie. Moją pasją jest popularyzacja orędzia chrześcijańskiego w środowisku ludzi świeckich. Celowi temu służą konferencje oraz wykłady popularno-naukowe prowadzone w różnych wspólnotach i duszpasterstwach naszej Archidiecezji oraz poza nią (zob. załącznik 4).

W ramach podejmowanej aktywności duszpasterskiej prowadzę rekolekcje, dni skupienia, konferencje formacyjne oraz wykłady popularno-naukowe dla różnych wspólnot siostry zakonnych: siostry Pallotyńki oraz Karmelitanki w Gnieźnie, siostry Dominikanki w Mielżynie a także siostry Służebniczki w Witkowie.

Wraz z działalnością dydaktyczną pełniłem rozmaite posługi w archidiecezji gnieźnieńskiej. Byłem dyrektorem Prymasowskiego Instytutu Teologicznego w Gnieźnie (2005 - 2007), wicerektorem Prymasowskiego Wyższego Seminarium Duchownego w Gnieźnie (2006 – 2007, 2011 – 2012), proboszczem parafii św. Maksymiliana Kolbe w Gnieźnie (2007 – 2009), egzorcystą archidiecezjalnym (2010 – 2011).

Jestem członkiem zwyczajnym Towarzystwa Teologów Dogmatyków oraz Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Biorę regularnie udział w ogólnopolskich zjazdach teologów dogmatyków a ostatnio także teologów fundamentalnych oraz w spotkaniach Zakładu Teologii Dogmatycznej UAM w Poznaniu.

Wielokrotnie brałem udział w konferencjach i sympozjach naukowych o tematyce dogmatycznej, fundamentalnej oraz ekumenicznej. Uczestniczyłem w nich zarówno w roli słuchacza jak i prelegenta, wygłaszając referaty o tematyce wchodzącej w zakres moich zainteresowań naukowych (zob. załącznik 4).

3. Dorobek naukowy

3.1. Statystyka

Mój dorobek obejmuje w sumie 39 publikacji, łącznie z redakcjami oraz artykułami złożonymi i przyjętymi do druku (zob. załącznik 3):

- 4 książki;
- 21 artykuły naukowe;
- 4 artykuły popularno-naukowe i popularyzujące;
- 4 katechezy i ćwiczenia wykładów;
- 1 wywiad;
- 1 redakcja;
- 1 współautorstwo materiałów przygotowujących do sakramentu bierzmowania w języku rosyjskim.

Powyższe publikacje ukazywały się w różnych wydawnictwach, związanych z krajowymi i zagranicznymi środowiskami naukowymi (Bydgoszcz, Gniezno, Poznań, Białystok, Wrocław, Wiedeń, Petersburg). Kilka artykułów ukazało się na w ramach serii monografii „Teologia dogmatyczna” redagowanej na wydziale Teologicznym UAM w Poznaniu. Publikowałem w serii „Fides et ratio” wydawanej przez PAT we Wrocławiu. Jeden artykuł jest oddany do druku w serii monograficznej „Studia Teologii Dogmatycznej”. Jeden artykuł został przyjęty do druku we wiedeńskim zeszycie teologiczno-pastoralnym „Pastoraltheologische Hefte”. Inne ukazywały się na łamach następujących periodyków o zasięgu ogólnopolskim i lokalnym: „Poznańskie Studia Teologiczne” „Studia Bydgoskie” „Studia Gnesnensia”, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej”, „Przewodnik Katolicki”, oraz w pracach zbiorowych, zwłaszcza w księgach pamiątkowych poświęconych zasłużonym profesorom naszego środowiska gnieźnieńskiego oraz poznańskiego.

3.2. Rozprawa habilitacyjna (osiągnięcie wynikające a art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. (z póź. zm.) o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki)

Jako główne osiągnięcie naukowe wskazuję monografię *Homo Paschalis. Paschalna antropologia teologiczna Wacława Hryniewicza w dialogu z myślą prawosławną*, Poznań 2014, ISBN 978-83-63266-31-8, ss. 367. Stanowi ona ważny etap moich badań naukowych na terenie antropologii teologicznej. Przedmiotem badań była wizja człowieka, którą możemy odnaleźć w tekstach wybitnego współczesnego polskiego teologa ks. prof. Wacława Hryniewicza OMI, szczególnie w aspekcie jej zależności od myśli prawosławnej.

Pytanie o człowieka należy do najważniejszych tematów podejmowanych przez nauki, zwłaszcza humanistyczne, różnorodne kierunki filozoficzne, wielkie religie świata. Człowiek znalazł się w centrum zainteresowania sztuki oraz kultury. Jako odkrywca i twórca, dzięki nauce i technice, poddaje swemu władaniu świat przyrody oraz przestrzenie kosmosu. Jednocześnie sam stał się przedmiotem wieloaspektowych badań nauk humanistycznych i filozoficznych. Pytanie o człowieka znajduje się także w samym centrum teologii. Pełną odpowiedź otrzymuje w Jezusie Chrystusie i wydarzeniu Jego paschy. Świadectwem wydarzenia Jezusa Chrystusa, a także pierwszej refleksji młodego Kościoła nad tajemnicą człowieka/nowego człowieka jest Nowy Testament. Od tego momentu rozpoczyna się niezwykle bogata historia, poprzez epokę patrystyczną, wielkich mistrzów średniowiecza, aż po czasy współczesne, chrześcijańskiej refleksji antropologicznej.

Pytanie o zrozumienie człowieka znajduje się w centrum bogatego dorobku naukowego wybitnego współczesnego polskiego teologa ks. prof. Wacława Hryniewicza OMI. Pasjonat teologii, wybitny ekumenista, wyrazisty, a czasami wręcz kontrowersyjny w swoich poglądach i sformułowaniach, wieloletni wykładowca Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kierownik II Katedry Teologii Dogmatycznej, a następnie Katedry Teologii Prawosławnej, współtwórca i kierownik Instytutu Ekumenicznego KUL, od ponad 20 lat kojarzony jest przede wszystkim jako wielki orędownik chrześcijańskiej nadziei, zwłaszcza w jej wymiarze eschatycznym jako nadziei na powszechne zbawienie. Trzeba jednak przyznać, że uniwersalistyczna nadzieja zakłada określoną wizję Boga oraz człowieka. Na tysiącach stron Hryniewiczowskich tekstów znajdujemy bardzo solidną i ciekawą, często pasjonującą i oryginalną, czasami budzącą pytania i kontrowersje, myśl antropologiczną.

Lubelski profesor jest przekonany, że autentyczna refleksja antropologiczna powinna czerpać swoje inspiracje z centralnej prawdy chrześcijaństwa – paschy Chrystusa. To ona przenika wszystkie wymiary ludzkiego życia i wszystkie działania człowieka. Stąd uprawianą przez siebie teologię o człowieku nazywa antropologią paschalną. Chrystus w tajemnicy swojej paschy jest wielkim Interpretatorem tajemnicy człowieka. Stąd samego człowieka, uważa W. Hryniewicz, można nazwać *homo paschalis*. Misterium paschalne wytycza drogi egzystencji człowieka stworzonego i odnowionego w Chrystusie. Człowiek jest pielgrzymem na ziemi, oczekującym nowej ojczyzny i ostatecznego spełnienia. Jego ziemski stan bytowania jest stanem przejściowym, stanem paschalnym, naznaczonym umieraniem i śmiercią, ale także zaczątkami nowego życia. Dlatego w samej głębi człowieczeństwa dokonuje się nieustanna pascha. Człowiek jest istotą paschalną, która została mu podarowana, a zarazem obiecana i zadana – człowiek nosi w sobie nadzieję na całkowite spełnienie własnej tajemnicy. Miarą spełnionego człowieczeństwa jest stopień upodobnienia się, dzięki łasce, do Chrystusa, Człowieka doskonałego.

Celem mojej monografii było zebranie i syntetyczne przedstawienie teologicznej myśli o człowieku ks. prof. Wacława Hryniewicza. Chciałem jednocześnie wskazać na istotną zależność jego refleksji antropologicznej od myśli prawosławnej. Intuicję taką rodzi już pierwsza lektura Hryniewiczowskich tekstów. I nie może być ona zaskoczeniem, gdy poznajemy teologię autora, który był wieloletnim kierownikiem Katedry Teologii Prawosławnej oraz dyrektorem Instytutu Ekumenicznego. Warto wspomnieć, że W. Hryniewicz rozpoczął swoją przygodę z bogactwem myśli, duchowości, liturgii oraz wiary chrześcijańskiego Wschodu w czasie stypendium naukowego w Louvain w Belgii. Odwiedzał wtedy ważne ośrodki myśli prawosławnej na Zachodzie, takie jak Paryż, Londyn, Oksford. W

Paryżu w Instytucie Świętego Sergiusza osobiście poznał i słuchał wykładów wybitnych teologów prawosławnych: Paula Evdokimova oraz Oliviera Clémenta. W Oksfordzie był słuchaczem wykładów Nicolasa Zernowa. Rozpoczęta wtedy intelektualna i duchowa droga była następnie rozwijana i pogłębiana przez długie lata osobistych poszukiwań i wyężonej pracy nad tekstami biblijnymi, patrystycznymi, zwłaszcza ojców greckich, wielkich teologów Zachodu i Wschodu, także tekstów filozoficznych oraz literatury pięknej.

Temat antropologii paschalnej ks. prof. W. Hryniewicza nie był do tej pory przedmiotem syntetycznej całościowej refleksji teologicznej. Powstało wiele prac dyplomowych podejmujących zagadnienia z zakresu soteriologii, eschatologii, eklezjologii, ekumenizmu, a zwłaszcza eschatologii i problematyki uniwersalistycznej nadziei w teologii naszego autora. Podejmowane były szczegółowe tematy z teologii człowieka, na przykład praca magisterska Jarosława Fijałkowskiego *Paschalny sens doczesnej aktywności człowieka według ks. Wacława Hryniewicza*, Warszawa-Łódź 1996 czy Roberta Golińskiego *Bizantyjska idea „theosis” w teologii paschalnej ks. Wacława Hryniewicza*, Warszawa-Łódź 1996. Wątki antropologiczne znajdujemy w dysertacjach doktorskich s. Anny Murawskiej *Pełnia zbawienia w Chrystusie na przykładzie teologii ks. Wacława Hryniewicza*, Wrocław 2009 oraz Piotra Posadzego *Koncepcja chrześcijańskiej nadziei w teologii Ursa von Balthasara i Hryniewicza*, Poznań 2008. Brak jednak całościowych opracowań.

Materiał źródłowy dla moich badań stanowił bardzo bogaty dorobek naukowy naszego autora, na który składają się książki oraz artykuły naukowe i popularnonaukowe, medytacje, listy, recenzje, hasła encyklopedyczne, a także wpisy na internetowych blogach teologicznych. Wśród dzieł W. Hryniewicza do najważniejszych i najbardziej fundamentalnych trzeba zaliczyć trylogię paschalną: *Chrystus nasza Pascha. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 1, Lublin 1987; *Nasza Pascha z Chrystusem. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 2, Lublin 1987; *Pascha Chrystusa w dziejach człowieka i wszechświata. Zarys chrześcijańskiej teologii paschalnej*, t. 3, Lublin 1991. W niej są zawarte najważniejsze intuicje teologiczne, które następnie znajdują swoje odzwierciedlenie w jego pozostałych publikacjach. Jako ostatnia została opublikowana książka *Oczekuję życia w przyszłym świecie. Wydarzenia ostateczne w dialogu chrześcijańskim*, Poznań 2013.

Monografia składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym (s. 21-125), zatytułowanym *Człowiek stworzony na obraz Jezusa Chrystusa* przedstawiłem, jak w teologii W. Hryniewicza został ukazany Boży zamysł wobec człowieka stworzonego na obraz i podobieństwo Boże, jego ontologię, wymiar osobowy i zakorzenienie etyczne. W drugim (s.

126-221), *Człowiek odnowiony przez paschalne dzieło Chrystusa w Kościele*, za W. Hryniewiczem podjąłem refleksję nad tajemnicą grzechu człowieka oraz nad rzeczywistością nowego człowieka, który jest dziełem i darem Chrystusa otrzymywanym w Kościele. Trzeci rozdział (s. 222-337) *Paschalny człowiek w drodze ku eschatycznemu spełnieniu* przedstawia Hryniewiczowskie intuicje na temat paschalnej dramatycznej doczesnej egzystencji człowieka, zwłaszcza jego relacji do rzeczywistości ziemskich, tajemnicy cierpienia i śmierci, a także eschatologii człowieka. W każdym rozdziale starałem się ukazać wpływ antropologii prawosławnej na myśl naszego autora. Strukturę pracy wyznaczają tematy podejmowane przez lubelskiego profesora. W pracy posługiwałem się metodą analityczno-syntetyczną oraz porównawczą.

Przeprowadzone badania pozwalają sformułować następujące wnioski. Dorobek naukowy naszego autora jest bardzo bogaty, obejmujący książki i artykuły sensu stricto naukowe, a także teksty popularnonaukowe oraz religijne medytacje i listy. Zaletą Hryniewiczowskich tekstów jest jasność, komunikatywność i precyzja stylu, który czyta się z przyjemnością i przeświadczeniem, że autor podejmuje tematy ważne i potrzebne, nie bojąc się tematów trudnych i odpowiedzi kontrowersyjnych. Jest to teologia zaangażowana w egzystencjalne pytania i problemy człowieka.

Centralnym kluczem interpretacyjnym dla zrozumienia całej rzeczywistości świata stworzonego, a zwłaszcza tajemnicy każdego człowieka, uczynił lubelski profesor osobę Jezusa Chrystusa w misterium wydarzenia paschalnego, które obecne jest dla nas szczególnie w celebracjach wielkanocnych. Jest to pascha wcielonego Syna Bożego zanurzona w tajemnicy miłości Trójjedynego Boga, będąc punktem centralnym ekonomii zbawienia realizującej się w historii świata i ludzkości w mocy Ducha Świętego. W bogatej i wielowątkowej myśli antropologicznej autora trylogii paschalnej warto podkreślić obecność zwłaszcza niektórych tematów. Hryniewiczowska wizja człowieka jest głęboko teologiczna, chrystologiczna, pneumatologiczna oraz paschalna. Jawi się przed nami człowiek stworzony z Bożej miłości i który spełnia się, kochając, trwając w Bożej miłości. Jako osoba jest on ukoronowaniem stworzenia, jest bytem cielesno-duchowym, obdarzonym najwyższą godnością, a zarazem jest kruchy, ograniczony i śmiertelny. Ideę przewodnią, wokół którego zebrane są inne tematy, stanowi prawda o stworzeniu człowieka na obraz i podobieństwo Boże. Ostatecznie oznacza to stworzenie człowieka na obraz Jezusa Chrystusa. Jest to wizja wybitnie personalistyczna i dynamiczna, która ukazuje człowieka jako istotę relacyjną, ekstatyczną, komunijną, epikletyczną, zakorzenioną etycznie, obdarzoną dramatycznym darem wolności oraz ukierunkowaną na eschatyczne spełnienie. Wizja ta dotyczy każdego

konkretnego człowieka, wierzącego i niewierzącego. Jest pełna szacunku wobec każdego z nich, jego wielkości i tajemnicy, poszukiwań i pragnień, nadziei i wątpliwości, a także zagubienia, słabości i grzechu.

Lubelski teolog podkreśla, że misterium paschy Jezusa Chrystusa jest kluczem do zrozumienia złożonej ludzkiej egzystencji, w szczególny sposób naznaczonej doświadczeniem wewnętrznego rozdarcia i niespełnienia, ludzkiego cierpienia i zła. U źródeł takiej kondycji człowieka znajduje się rzeczywistość grzechu. W perspektywie paschalnej przejawia się ona jako odrzucenie przez zbuntowanego człowieka podarowanej przez Boga prawdziwej egzystencji na obraz i podobieństwo Boże. Wyraża się w odrzuceniu prawdy o swojej stworzonoci i zależności od Boga, zakwestionowaniu swej relacyjności i powołania do życia w komunii. Grzech rodzi strach, egoizm, izolację, ostatecznie ontologicznie pasożytniczy sposób życia. Jako taki jest chorobą człowieczeństwa i ludzkiej duszy. Z tego beznadziejnego stanu człowieka i całą ludzkość wyzwolić i uzdrowić może jedynie wcielony Syn, Nowy Adam.

W. Hryniewicz, odwołując się do dziedzictwa teologii patrystycznej, trafnie ukazuje w trylogii paschalnej soteriologiczne znaczenie dynamicznie rozumianej tajemnicy wcielenia. W jej centrum znajduje się wydarzenie paschalne, które dokonało się przez śmierć, zmartwychwstanie aż po uwielbienie Jezusa Chrystusa w Jego przemienionym ciele i zesłanie Ducha Świętego. W zmartwychwstałym ciele Jezusa Chrystusa człowieczeństwo osiągnęło swoją pełnię. Jest On także początkiem, „formą” (*eidōs*) nowej, odnowionej i wyzwolonej od grzechu ludzkości. Aby wyrazić zbawczą relację Jezusa Chrystusa, Nowego Adama, Zbawiciela i Uzdrowiciela, wobec konkretnego człowieka, relację, lubelski profesor posługuje się różnymi osobowymi kategoriami teologicznymi. Są to na przykład: zbawcze spotkanie, przyczynowość osobowa, przemieniająca relacja miłości paschalnej, braterstwo i przyjaźń. Wśród nich szczególnie drogie i ważne dla naszego autora są te pochodzące od ojców greckich, a charakterystyczne dla tradycji prawosławnej: obraz Jezusa Chrystusa jako Pedagoga, który prowadzi ku pełni człowieczeństwa, oraz zbawienie rozumiane jako przebóstwienie (*theōsis*). Właściwie rozumiane przebóstwienie jest ucłowieczeniem, spełnieniem człowieka w całej prawdzie o jego ikoniczności, relacyjności, byciu osobą. Prawda o przebóstwieniu wyraża dynamiczny proces personalizacji człowieka.

W. Hryniewicz mocno podkreśla, szczególnie pod wpływem tradycji prawosławnej, pneumatologiczny i eklezjalny wymiar egzystencji chrześcijanina. Dar nowego życia wierzący otrzymuje we wspólnocie Kościoła. Dzieje się to zwłaszcza przez przepowiadane słowo, sakramenty w kontekście egzystencjalnie przeżywanej wiary. Sakramentalna

rzeczywistość Kościoła obdarza nowym życiem, jest wspólnotą jego wzrostu i dojrzewania. Nowe życie ma wymiar ontologiczny, jest „nowym stworzeniem”, które ma wymiar chrystoformiczny, paschalny, trynitarny, pneumatologiczny, sakramentalny, eklezjalny, dynamiczny, teologalny i eschatyczny. Wyrażają je pojęcia przebóstwienia, upodobnienia do Chrystusa i Jego naśladowanie, „zdobywanie Ducha Świętego”.

Człowiek, według lubelskiego teologa, to istota dramatyczna. Jego życie aktywnie spełnia się na codziennych drogach egzystencji poprzez wielorakie relacje przeżywane z Bogiem, innymi ludźmi i otaczającym go bogatym światem stworzeń. Jest on jednocześnie człowiekiem uzdolnionym i otwartym na eschatyczny dar nadziei (*homo capax spei*). Jest to nadzieja przenikająca całą rzeczywistość jego życia i zawsze będąca nadzieją także dla innych. Czyni ona człowieka zaangażowanym w przemianę i humanizację naszego świata, a jednocześnie różni się od różnych utopijnych materialistycznych oczekiwań ideologii w czasach nowożytnych. Jest to nadzieja, która dotyczy także całego wszechświata, wśród którego człowiek żyje i w jego losach uczestniczy. Poprzez swoje twórcze zaangażowanie, zwłaszcza ludzką pracę i tworzenie kultury, człowiek sam siebie prowadzi do pełni człowieczeństwa, a świat ku eschatycznemu spełnieniu w Bogu. Staje się współpracownikiem Boga, który poprzez paschę Jezusa Chrystusa oraz działania Ducha Świętego prowadzi wszystko do „królestwa Bożego”. Człowiek jest kapłanem wielkiej kosmicznej liturgii wśród sakramentu świata.

Szczególne znaczenie w życiu człowieka ma doświadczenie cierpienia, choroby, umierania oraz śmierci. W świetle paschy Zmartwychwstałego posiadają one wymiar sakramentalny, stając się istotnym elementem paschalnej liturgii chrześcijańskiego życia. Śmierć fizyczna jest konieczną paschą każdego człowieka, która prowadzi do zmartwychwstania, do nowego i spełnionego życia. Bliska lubelskiemu profesorowi jest koncepcja zmartwychwstania człowieka już w momencie jego śmierci. W. Hryniewicz żywi i głosi z wielkim zaangażowaniem nadzieję na ostateczne zbawienie wszystkich ludzi. Nasz autor podkreśla zbawczy charakter sądu Bożego, który dokonuje się zaraz po śmierci. Cieleśne zmartwychwstanie człowieka w Chrystusie jest początkiem przemiany całego wszechświata. Piekło, podobnie jak czyściec, rzeczywiście istnieje i ma charakter osobowy oraz egzystencjalny. W perspektywie tradycyjnego katolickiego nauczania, może rodzić pewne pytania przekonanie autora, że piekło będzie trwało wiecznie, ale nie wiecznością, która przysługuje jedynie Bogu. Choć znajdujemy i tu, inspirowane myślą prawosławnych autorów, interesujące intuicje. Ostatecznie we wspólnocie zbawienia, w niebie, człowiekowi

pozostanie wielkanocna radość, zachwyty i wdzięczność wobec tajemnicy „szczęśliwej winy” i ran przemienionych paschalną miłością.

Można wskazać zależność wielu intuicji, charakterystycznych dla Hryniewiczowskiej antropologii, od teologicznych ujęć właściwych dla teologii prawosławnej. Usprawiedliwioną jest teza, że taka zależność jest oczywista, a sam autor często się do niej przyznaje. Kluczowe znaczenie odegrało tu zapewne osobiste spotkanie i słuchanie wykładów wybitnych teologów prawosławnych: Paula Evdokimova oraz Oliviera Clémenta w Instytucie Świętego Sergiusza w Paryżu. To ich ujęcia teologiczne, także sposób uprawiania teologii, otwartość na bogactwo myśli i duchowości bogatego świata chrześcijańskiego Wschodu i Zachodu, wydają się mieć decydujący wpływ na fundamentalne idee lubelskiego teologa. Tam rozpoczęła się długa droga odkrywania dziedzictwa myśli prawosławnej. Wśród bogactwa tematów zaczerpniętych w tradycji wschodniego chrześcijaństwa szczególnie ważne wydają się być: centralna idea ikoniczności człowieka i jej nieutralności pomimo upadku i grzechu, prymat osoby wobec natury, człowiek jako mikrotheos i mikrokosmos, relacyjno-ekstatyczny, trynitarny, pneumatologiczno-epikletyczny i komunijny wymiar ontologii człowieka, rozumienie wolności człowieka, grzech jako zakłamanie i choroba prawdziwej egzystencji, centralne miejsce wydarzenia paschalnego, a zwłaszcza zmartwychwstania w soteriologii i antropologii, nieustanne podkreślanie niezbywalnej roli Ducha Świętego w przemianie człowieka i świata, kategoria przeobstwienia, teandryczności, upodobnienia do Chrystusa, „nowego stworzenia”, które ma wymiar przede wszystkim ontologiczny.

Należy podkreślić, że antropologia paschalna ks. prof. W. Hryniewicza jest głęboko zakorzeniona w myśli biblijnej i patrystycznej. Nasz autor obficie korzysta z najnowszych danych egzegezy biblijnej, zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu. One stanowią punkt wyjścia dla jego refleksji teologicznej. Nieustannie także powraca do wielkich autorów i centralnych idei teologicznych z czasów ojców Kościoła, zwłaszcza greckich oraz tradycji syryjskiej i bizantyjskiej. W mniejszym stopniu odwołuje się do patrystycznej tradycji Zachodu, zwłaszcza Augustyna oraz scholastyki. Niewątpliwie stałym odniesieniem dla myśli lubelskiego profesora są dokumenty Soboru Watykańskiego II oraz myśl Jana Pawła II. W swoich tekstach nawiązuje do myśli wybitnych teologów zachodnich, takich jak: R. Guardini, H. de Lubac, K. Rahner, H.U. von Balthasar, G. Greshake, O. Semmelroth, E. Schillebeeckx, K. Barth, J.B. Metz, O. Casel, L. Boros czy B. Sesboué. Spośród polskich autorów wymienić trzeba: W. Granata, C. Bartnika, R. Rogowskiego czy J. Tischnera.

Opublikowane w monografii badania pozwalają stwierdzić, że dzięki pracom W. Hryniewicza otrzymaliśmy dar ważnej, w wielu miejscach nowatorskiej, syntezy

antropologicznej. Dzięki niej wybrzmiało wiele ważnych i ciekawych idei teologicznych właściwych tradycji prawosławnej. Choć, trzeba przyznać, że są i takie tematy, które nasz autor pomiął lub podejmował w niewielkim stopniu. Przykładem może być zagadnienie ludzkiej płciowości, relacje między mężczyzną a kobietą. Są tematy i zaproponowane idee, które budzą gorącą dyskusję czy polemikę. Jest to przede wszystkim temat uniwersalistycznej nadziei i istotnie z nim związane zagadnienie rozumienia wolności człowieka, zwłaszcza w jej relacji do wolności samego Boga. Wątpliwość mogą wywoływać niektóre sformułowania, które mogą sugerować brak pełnej wolności człowieka w obliczu Boga, który pragnie zbawienia każdego człowieka. Uważam, że wpisują się one jednak w bogactwo możliwych koncepcji i prób rozwiązań dla tak ważnych, a jednocześnie delikatnych pytań. Zastrzeżenia budzi bowiem bardziej sposób wypowiedzi, moim zdaniem czasami zbyt emocjonalny, niż zaproponowane rozwiązania. Chodzi tu zwłaszcza o styl krytycznych uwag wobec tradycyjnych ujęć teologicznych i niektórych wypowiedzi Magisterium Kościoła. Paschalną antropologię naszego autora należy zaliczyć jednak do najważniejszych, interesujących i trafnych osiągnięć współczesnej myśli teologicznej w Polsce. Uważam, że warto stale do niej wracać i ją upowszechniać, zwłaszcza wśród młodszych adeptów teologii.

Obok monografii owoce moich badań nad antropologią teologiczną W. Hryniewicza przedstawiłem w następujących publikacjach:

- *Relacyjny i ekstatyczny charakter osoby ludzkiej w teologii Wacława Hryniewicza*, „Studia Bydgoskie” 7(2013), s. 117 – 130,
- *Pneumatologiczny rys paschalnej antropologii Wacława Hryniewicza*, w: A. Proniewski (red.), *Studia Teologii Dogmatycznej*, t. 3, Białystok 2014, (tekst oddany do druku),
- *The Holy Spirit as the source of newness and fullness in the life of man*, "Pastoraltheologische Hefte" 8(2015) (tekst oddany do druku).

3.3. Pozostałe osiągnięcia naukowe

Obok wskazanej monografii na mój dorobek naukowy składają się także inne monografie oraz artykuły naukowe oraz popularno-naukowe. Można je zebrać wokół kilku zagadnień.

3.3.1. Wokół myśli teologicznej Józefa Sebastiana Pelczara

Przedmiotem moich badań, których uwieńczeniem stała się dysertacja doktorska, była myśl teologiczna bpa Józefa Sebastiana Pelczara, który należy do najważniejszych polskich

teologów końca XIX i początku XX wieku. Aby usystematyzować jego poglądy, jako temat centralny wybrałem ideę szeroko rozumianego kapłaństwa, które, według biskupa przemyskiego, można odnieść do każdego człowieka jako istoty religijnej, każdego wierzącego chrześcijanina dzięki obdarowaniu chrzcielnemu, do sakramentalnego kapłaństwa Nowego Testamentu. Prowadzone poszukiwania stały się okazją do poznania stanu całej ówczesnej polskiej myśli teologicznej. Rozprawa doktorska nie była opublikowana. Dlatego po doktoracie publikowałem sukcesywnie materiały przy tej okazji zebrane oraz fragmenty pracy doktorskiej częściowo je przeredagowując. Owocem są następujące publikacje:

- *Królewskie kapłaństwo wiernych w ujęciu św. bpa Sebastiana Józefa Pelczara*, Gniezno 2010, ISBN 978-83-62263-30-1, ss. 81,
- *Współpracownik Dobrego Pasterza. Teologia hierarchicznego kapłaństwa Nowego Testamentu w ujęciu Józefa Sebastiana Pelczara*, Gniezno 2011, ISBN 978-83-62263-62-2, ss. 138,
- *Kapłaństwo Jezusa Chrystusa. Wokół teologii kapłaństwa Jezusa Chrystusa w ujęciu Józefa Sebastian Pelczara*, Gniezno 2012, ISBN 978-83-933456-8-7, ss. 165,
- *Maryjny rys duchowości kapłańskiej w myśli św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara*, w: M. Olczyk, P. Podeszwa (red.), *Evangelizare pauperibus. Księga pamiątkowa dedykowana Księdzu Biskupowi Bogdanowi Wojtusowi w 70. rocznicę urodzin*, Gniezno 2007, ISBN83-916905-5-5, s. 121-130,
- *Człowiek jako kapłan stworzenia w pismach biskupa Józefa Pelczara*, w: D. Bryl, F. Lenort (red.), *Iustitiam in caritate. Opuscula Georgio Troska septuagenario dedicata*, Poznań 2012, ISBN 978-83-63266-56-1, s. 251-266,
- *Jezus Chrystus jako kapłan i Jego modlitwa w nauczaniu św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara*, „*Studia Gnesnensia*” 23(2009), s. 197-216,
- *Sakrament kapłaństwa i problem sakramentalności święceń kapłańskich w pismach św. bpa Józefa Sebastiana Pelczara*, „*Studia Bydgoskie*” 3(2009), s. 249-270.

3.3.2. Wokół myśli teologicznej Josepha Ratzingera/Benedykta XVI

Joseph Ratzinger/Benedykt XVI należy do najwybitniejszych współczesnych katolickich teologów systematycznych, podejmującym w swoim bogatym dorobku naukowym cały wachlarz tematów właściwych teologii dogmatycznej i fundamentalnej. W swoich badaniach starałem się wydobyć i ukazać wybrane niezwykle cenne intuicje Ratzingerowskiej myśli, które są szczególnie ważne i aktualne w kontekście egzystencji współczesnego człowieka. Stąd podejmowałem przede wszystkim antropologiczne wątki

obecne w tekstach J. Ratzingera, zwłaszcza wybranych encyklikach Benedykta XVI. Owocem tych badań są następujące artykuły:

- *Motyw antropologiczny w encyklice Benedykta XVI Deus caritas est*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 22(2008), s. 151-162,
- *Motyw antropologiczny w encyklice Spe salvi*, w: M. Michalczak (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 3, *Spe salvi*, Poznań 2008, ISBN 978-83-60598-41-2, s. 119-134,
- *Tajemnica człowieka w encyklikach Benedykta XVI*, „Studia Gnesnensia” 22(2008), 113-132,
- *Człowiek stworzony w Słowie, przez Słowo i dla Słowa. Przesłanie antropologiczne adhoracji Verbum Domini Benedykta XVI*, w: M. Antoniewicz (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 6, *Verbum Domini*, Poznań 2011, ISBN 978-83-63266-04-2, s. 75-94.

W Ratzingerowskie zmaganie się o prawdę i wielkość ludzkiej wieloaspektowej egzystencji w kontekście wyzwań współczesności wpisują się także inne, bardziej szczegółowe tematy, które przedstawiłem w następujących publikacjach:

- *Modlitwa szkołą społecznej nadziei. Refleksje wokół encykliki Caritas in veritate*, w: M. Antoniewicz (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 5, *Caritas in veritate*, Poznań 2010, ISBN 978-83-61884-74-3, s. 55-68,
- *Wiara a wiedza. Josepha Ratzingera zmaganie o człowieka*, w: M. Michalczak (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 4, *Wokół pojęcia wiary*, Poznań 2010, ISBN 978-83-61884-66-8, s. 19-34,
- *Zmartwychwstanie w śmierci? Polemika pomiędzy J. Ratzingerem i G. Greshake*, „Studia Gnesnensia” 24(2010), s. 251-264,
- *Tajemnica Zmartwychwstania Chrystusa i nowe życie wierzących w homiliach paschalnych Benedykta XVI*, „Studia Gnesnensia” 26(2012), s. 213-236,
- *Czy nauka może zastąpić wiarę? Relacja między wiarą a nauką w tekstach Josepha Ratzingera (Benedykta XVI)*, w: R. Pietkiewicz (red.), *Wiara pod lupą. Współczesne pytania o racjonalność wiary*, Wrocław 2014, ISBN 978-83-7454-257-9, s. 147-169.

W swoich badaniach podejmowałem także inne zagadnienia obecne w teologicznym dorobku obecnego papieża seniora. Dotyczyły one wątków soteriologicznych, protologicznych i fundamentalnych wybranych jego tekstów. Owocem ukazały się w następujących publikacjach:

- *Stworzenie jako „creatura Verbi”*. Wątek protologiczny adhoracji „Verbum Domini” Benedykta XVI, „Studia Bydgoskie” 5(2011), s. 87-108,

- *Wielkanoc dniem nowego stworzenia. Wątek protologiczny tajemnicy zmartwychwstania Chrystusa w homiliach paschalnych Benedykta XVI*, „Studia Bydgoskie” 6(2012), s. 47-62,
- *Tajemnica Zmartwychwstania Jezusa Chrystusa w książce Jezus z Nazaretu Benedykta XVI*, w: M. Antoniewicz (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 7, *Benedykta XVI Jezus z Nazaretu*, Poznań 2012, ISBN 978-83-63266-29-5, s. 65-88,
- *Historia a mit. Problem historyczności dzieciństwa Jezusa w książce Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo J. Ratzingera/Benedykta XVI*, w: M. Antoniewicz (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 8, *Jezus z Nazaretu Benedykta XVI*, Poznań 2013, ISBN 978-83-63266-86-8, s. 7-22.

3.3.3. Wokół myśli prawosławnej

Kolejnym przedmiotem moich poszukiwań naukowych były wybrane zagadnienia charakterystyczne dla teologii prawosławnej. Doświadczenie osobistych spotkań z dziedzictwem Prawosławia w czasie pracy w Petersburgu a następnie własna lektura tekstów wybitnych teologów prawosławnych otworzyły przede mną wielkie bogactwo tradycji wschodniego chrześcijaństwa, które choć w małym stopniu pragnę udostępnić polskiemu czytelnikowi. Stąd publikacje, które przedstawiają wybrane, bardzo konkretne tematy:

- *Nauka o Bożych energiach w teologii Gerges 'a Florovsky'ego*, „Studia Bydgoskie” 4(2010), s. 77-94,
- *Krzyż nowym drzewem życia. Wokół teologii krzyża Oliviera Clémenta*, „Studia Gnesnensia” 25(2011), s. 141-156,
- *„Misterium oblicza” w teologii Oliviera Clémenta*, „Studia Gnesnensia” 27(2013), s. 311-322,
- *Chrystus wielkim Prekursorem Ducha Świętego. Pneumatologiczny rys trynitarnej ekonomii zbawienia w teologii Paula Evdokimova*, „Studia Gnesnensia” 28(2014), (tekst przyjęty do druku).

3.3.4. Wokół tożsamości chrześcijańskiej i kapłańskiej

W bardziej popularnych tekstach podejmowałem wybrane zagadnienia znajdujące się na pograniczu pytań o tożsamość, drogi egzystencji oraz duchowości współczesnego człowieka wiary, zarówno osób świeckich, jak i duchownych:

- *Rok kapłański w posłudze katechetycznej*, w: M. Polak (red.), *Kościół posłany, aby zaświadczyć o Miłości. Program duszpasterski archidiecezji*, Gniezno 2009, s. 78-87,
- *„Pozwolić całkowicie zdobyć się Chrystusowi”*. *Wokół posługi kapłańskiej na progu Roku Kapłańskiego*, w: M. Olczyk, P. Podeszwa (red.), *Credidimus caritati. Księga pamiątkowa*

dedykowana Księżom profesorom Ryszardowi Figłowi i Tadeuszowi Haneltowi w 70. rocznicę urodzin, Gniezno 2010, ISBN 83-916905-6-3, s. 215-224,

- *Podwoje wiary są dla nas zawsze otwarte. Refleksje na temat wiary w świetle Porta fidei Benedykta XVI*, w: F. Jabłoński (red.), *Rok wiary w archidiecezji gnieźnieńskiej*, Gniezno 2012, s. 29-43,

- *Dar nowego życia ucznia Jezusa w adhortacji apostolskiej Evangelii gaudium papieża Franciszka*, w: P. Kiejkowski (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 9, *Evangelii gaudium*, Poznań 2014, (tekst przyjęty do druku).

3.3.5. Inne publikacje

Pracując w Rosji przygotowałem wspólnie z A. Arko pomoc dla duszpasterzy i katechetów, którzy prowadzili przygotowanie do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Zamiarem naszym nie było przekazanie praktycznych materiałów do katechezy, co bardziej podarowanie systematycznej teologicznej wiedzy na temat tego sakramentu. Owocem była publikacja:

- *Подготовка к миропомазанию*, (wspólnie z Alionka Arko) Санкт Петербург 2003, ss. 55.

Ukazały się ponadto dwa teksty o charakterze bardziej popularno-katechetycznym:

- *Kościół w zamyśle Bożym*, w: M. Polak (red.), *Katechezy przygotowujące do obchodów jubileuszu*, Gniezno 2006, s. 5-9,

- *Wyznajemy jeden chrzest na odpuszczenie grzechów*, „Przewodnik Katolicki” (2013)30, s. 42-45.

Przygotowałem także trzy propozycje ćwiczeń dla studentów teologii:

- *Co to znaczy, że „Bóg stał się człowiekiem”?*, w: E. Adamiak (red.), *Teologia fundamentalna, dogmatyczna i ekumenizm. Materiały do ćwiczeń*, Poznań 2007, ISBN 978-83-60598-02-3, s. 121-129,

- *Ciało, sakrament, sakrament*, w: E. Adamiak (red.), *Teologia fundamentalna, dogmatyczna i ekumenizm. Materiały do ćwiczeń*, Poznań 2007, ISBN 978-83-60598-02-3, s. 265-270,

- *Bierzmowanie jako profetyczny znak nadziei*, w: E. Adamiak (red.), *Teologia fundamentalna, dogmatyczna i ekumenizm. Materiały do ćwiczeń*, Poznań 2007, ISBN 978-83-60598-02-3, s. 276-279.

Ukazał się także jeden wywiad:

- *Prawdziwie zmartwychwstał! O znaczeniu Zmartwychwstania Jezusa dla historii i naszej wiary*, z ks. dr. Pawłem Kiejkowskim, rozmawia Monika Białkowska, „Przewodnik Katolicki” (2007)14, s. II-III.

W bieżącym roku podjąłem się pracy redakcyjnej kolejnego, 9 tomu „Teologii dogmatycznej”, wydawanej przez Zakład Teologii Dogmatycznej Wydziału Teologicznego UAM:

- P. Kiejkowski (red.), *Teologia dogmatyczna*, t. 9, *Evangelii gaudium*, Poznań 2014.

ks. Paweł Kiejkowski